

MACIEJ RZEWUSKI

Glosa do postanowienia SN z dnia 3 sierpnia 2023 r., I CSK 5377/22. Moment powstania uzasadnienia wyroku

**Gloss to the Decision of the Supreme Court of August 3, 2023,
I CSK 5377/22. The Moment of the Creation of the Justification
of the Judgment**

The subject of the paper is the analysis of the opinion of the Supreme Court expressed on the basis of the examination of a specific cassation case. The opinion expressed touches on one of the most important issues of civil procedural law, i.e. when a court decision is justified. This question concerns many serious issues related to the citizen's right to court and the possibility of appealing against unfavorable court decisions.

MACIEJ RZEWUSKI, doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

ORCID – 0000-0001-5637-9257, e-mail: rzemac@interia.pl

SŁOWA KLUCZOWE: wyrok, ogłoszenie
wyroku, uzasadnienie wyroku,
rola uzasadnienia wyroku, moment
powstania uzasadnienia wyroku

KEYWORDS: the judgment,
the announcement of the judgment,
the justification of the judgment,
the role of the justification for the
judgment, the moment of creation
of the justification for the judgment

1 | Wprowadzenie

„Uzasadnienie wyroku powstaje już w czasie narady składu orzekającego; ustne podanie motywów, sporządzenie uzasadnienia na piśmie oraz jego podpisanie są czynnościami podejmowanymi *ex post*, stanowiącymi tylko powtórzenie (utrwalenie) uzasadnienia uzgodnionego i przyjętego wcześniej, przed wydaniem i ogłoszeniem wyroku; uzasadnienie orzeczenia jako intelektualne i prawne podłoże decyzji sądowej, istnieje już w chwili jej podejmowania, a następnie – przez wygłoszenie i spisanie – podlega ujawnieniu i formalnoprawnej materializacji”^[1].

Powołana teza stanowiła trzon decyzji o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy odwołał się do swojego wcześniejszego orzeczenia – z dnia 24 maja 2012 r., III CZP 77/11, uznając, że „nie ma podstaw do przyjęcia na gruncie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. istnienia rozbieżności lub wątpliwości prawnych, jeśli określona kwestia została już dostatecznie wyjaśniona i znajduje oparcie w orzecznictwie i nauce prawa, a taka sytuacja występuje właśnie w odniesieniu do zarzutu wadliwego sporządzenia uzasadnienia orzeczenia i wpływu naruszenia odnośnych przepisów procesowych na wynik sprawy”.

Przedmiotem opracowania będzie aprobata stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego na gruncie głosowanej uchwały.

2 | Rola uzasadnienia wyroku sądowego

Nie ulega wątpliwości, że uzasadnienie wyroku sądowego odgrywa w praktyce istotne znaczenie. Po pierwsze, umożliwia stronom zapoznanie się z motywami, jakie przyświecały sądowi przy ferowaniu rozstrzygnięcia w sprawie, a po drugie (co jest bezpośrednio związane z tym pierwszym), ułatwia redagowanie zarzutów apelacyjnych, które mogą dotyczyć zarówno sfery formalnej (technicznej) uzasadnienia wyroku, jak i jego merytoryki.

W doktrynie podnosi się, że podstawowym celem uzasadnienia orzeczenia sądowego jest przekonanie strony niezadowolonej z wyniku procesu,

¹ Postanowienie SN z dnia 3 sierpnia 2023 r., I CSK 5377/22, LEX nr 3589782.

że zapadłe rozstrzygnięcie jest zgodne z prawem i uchodzi za sprawiedliwe. Rola uzasadnienia wyroku jest jednak wieloaspektowa i z pewnością nie ogranicza się tylko do funkcji perswazyjnej. Uzasadnienie orzeczenia spełnia też ważką rolę porządkującą, obligując sąd do pełnej rekonstrukcji stanu faktycznego sprawy i prawidłowej subsumpcji prawnej^[2]. W doktrynie uzasadnieniom orzeczeń sądowych przypisuje się także wiele innych funkcji, w tym wychowawczą (względem stron postępowania i wobec do osób trzecich), kontrolną (zaskarżalność orzeczeń), informacyjną, edukacyjną, gwarancyjną czy legitymizacyjną^[3].

W konsekwencji, „uzasadnienie wyroku [...] pełni ważną rolę procesową. Umożliwia sprawowanie nadzoru judykacyjnego przez sąd wyższej instancji, a wyjątkowo w razie wątpliwości służy do ustalenia granic powagi rzeczy osądzonej. Przyznać też trzeba, że uzasadnienie wpływa na kształtowanie świadomości prawnej stron. Przekonujące uzasadnienie może zapobiec wnoszeniu nieuzasadnionych środków odwoławczych [...]”^[4].

3 | Standardy w pisaniu uzasadnienia wyroku

3.1. Merytoryka

Niezależnie od nałożonych przez ustawodawcę wymogów co do formy, priorytetowe znaczenie w praktyce odgrywa zawsze treść uzasadnienia wyroku^[5]. W nauce podnosi się, że „retoryka sądowego uzasadnienia to jego moc przekonywania, siła perswazji z niego płynąca. Wyraża się ona w dążeniu do tego, by maksymalnie szeroki krąg zainteresowanych danym orzeczeniem uznał je za słuszne. Realizując te zadania, sędzia nie powinien jednak ograniczać się wyłącznie do prezentowania racji, które legły

² Maciej Rzewuski w: *Zarzuty apelacyjne w procesie cywilnym*, red. Maciej Rzewuski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2023), 280.

³ Andrzej Jakubecki w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Art. 1-366, red. Tadeusz Wiśniewski, LEX 2021, art. 3271 k.p.c., nt 2; Ewa Łętowska, „Pozaprosesowe znaczenie uzasadnienia sądowego” *Państwo i Prawo*, z. 5 (1997): 8 i n.; Stanisław Dąbrowski, Aneta Łazarska, „Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym” *Przegląd Sądowy*, nr 3 (2012): 10 i n.

⁴ Przemysław Telenga w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. Andrzej Jakubecki (Lex, 2019), art. 3271 k.p.c., nt 1.

⁵ Rzewuski, w: *Zarzuty apelacyjne*, 287.

u podstaw orzeczenia. W uzasadnieniu musi znaleźć się miejsce również na wyjaśnienie, dlaczego inne wchodzące w rachubę alternatywy decyzyjne nie zdobyły uznania sądu. Krytyka nieuwzględnionych stanowisk musi być oczywiście poprzedzona ich rzetelnym zreferowaniem^[6].

Treść uzasadnienia wyroku w zdecydowanej większości przypadków stanowi substrat, na podstawie którego konstruowane są konkretne zarzuty odwoławcze. W końcu to treść uzasadnienia orzeczenia stanowi zasadniczy przedmiot zainteresowania sądu II instancji, analizującego rzeczony zarzuty w świetle obowiązujących przepisów prawa materialnego i procesowego. Innymi słowy, roli merytoryki uzasadnienia wyroku przecenić nie sposób.

3.2. Czytelność

Bezsporne jest, że aby uzasadnienie wyroku mogło spełniać wszystkie powierzone mu prawem funkcje, musi być sporządzone w sposób transparentny i zrozumiały. Realizacja tych wymogów powinna być każdorazowo odnoszona do „przeciętnego adresata”, a co za tym idzie niektóre, a zwłaszcza te bardziej zawile sformułowania czy zwroty języka prawniczego winny być przełożone na język powszechny^[7]. Zasadniczo zbędne będzie też posługiwanie się językowymi ozdobnikami, zwrotami obcojęzycznymi czy łaciną^[8].

Przedstawiciele nauki trafnie przekonują, że „uzasadnienie orzeczenia [...] musi być komunikatywne, czyli zrozumiałe. Przy doktrynalnych analizach komunikatywności tekstu zwraca się uwagę, że cecha ta przejawia się w trzech aspektach, a mianowicie jako adekwatność, łatwość oraz powszechność rozumienia. W przypadku tekstu sądowego uzasadnienia adekwatność rozumienia wyraża się w tym, by tekst ten wywołał u odbiorcy myśli zgodne z intencjami sądu, by między autorem i odbiorcami uzasadnienia nie pojawiło się niebezpieczeństwo niezrozumienia czy nieporozumienia. Z kolei o łatwości rozumienia mówimy wtedy, gdy

⁶ Sławomir Lewandowski, „Retoryczny wymiar uzasadnienia orzeczenia sądowego” *Przegląd Sądowy*, nr 2 (2022): 7 i n.

⁷ Rzewuski w: *Zarzuty apelacyjne*, 286.

⁸ Olga Maria Piaskowska w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. Olga Maria Piaskowska (Lex, 2020), art. 3271 k.p.c., nt 5.

czynność ta nie wymaga szczególnego wysiłku, specjalnych przygotowań czy słownikowych poszukiwań”^[9].

Konkludując, „transparentność uzasadnienia orzeczenia pełni [...] niezwykle ważką funkcję poznawczą, ponieważ warunkuje możliwość odczytania faktycznych motywów i toku wywodu, które przyczyniły się do poczynienia przez sąd meriti konkretnych ustaleń faktycznych i dokonania określonych rozważań prawnych. Braki w zakresie czytelności lub zrozumiałości uzasadnienia mogą przełożyć się na sformułowanie skutecznego zarzutu apelacyjnego, który w ogólnym rozrachunku może przyczynić się do uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania”^[10].

3.3. Zwięzłość

Zgodnie z przepisem art. 327¹ § 2 k.p.c. uzasadnienie wyroku sporządza się w sposób zwięzły. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej k.p.c. z dnia 4 lipca 2019 r. wyjaśniono, że „zwięzłość uzasadnienia powinna być rozumiana w szczególności jako brak potrzeby powtarzania w uzasadnieniu treści dokumentów zawartych w aktach oraz treści orzeczeń sądowych, które dziś są nieraz kopiowane *in extenso*”^[11]. Z kolei komentatorzy podkreślają, że wymóg zwięzłości uzasadnienia orzeczenia należy zawsze konfrontować z okolicznościami danej sprawy oraz jej stopniem zawikłaności faktycznej lub prawnej. W rezultacie brak jest podstaw dla ogólnego przyjęcia, że uzasadnienie zwięzłe z istoty swej ma być tekstem krótkim^[12].

Rzecz jasna „niepowtarzalność konkretnego stanu faktycznego niweluje [...] wszelkie odgórne założenia co do „pożądaney” liczby stron uzasadnienia, zależnej np. od rodzaju wytoczonego powództwa czy charakteru dochodzonego roszczenia. Nie powinna też budzić wątpliwości prawidłowość, że im sprawa bardziej skomplikowana pod względem faktycznym czy prawnym, tym z reguły dłuższe będzie uzasadnienie wyroku, gdyż

⁹ Lewandowski, *Retoryczny wymiar uzasadnienia*, 7 i n.

¹⁰ Tak M. Rzewuski w: *Zarzuty apelacyjne*, 302.

¹¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s. 71, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 3137.

¹² Tak Piaskowska w: *Kodeks postępowania cywilnego*, art. 327¹ k.p.c., nt 4.

uwzględniające potrzebę odniesienia się do ogółu kwestii istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy”^[13].

4 | Analiza stanowiska Sądu Najwyższego

W uzasadnieniu głosowanego postanowienia właściwie nie wskazano konkretnych argumentów, które uzasadniałyby trafność stanowiska zajętego przez Sąd Najwyższy. W osnowie uzasadnienia odwołano się tylko ogólnikowo do wcześniejszego orzeczenia – z dnia 24 maja 2012 r., III CZP 77/11. Niestety analiza tego ostatniego także nie pozwala na poznanie racji potwierdzających pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy.

Tymczasem z wykładni językowej przepisu art. 329 k.p.c. można by dojść do wniosku zgoła odmiennego niż wyrażony w powołanej na wstępie tezie. Otóż, w świetle § 2 rzeczony regulacji, pisemne uzasadnienie wyroku sporządza się w terminie dwóch tygodni od dnia wpływu do właściwego sądu wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, a jeżeli wniosek był dotknięty brakami – od dnia usunięcia tych braków. W przypadkach zaś, gdy pisemne uzasadnienie wyroku sporządza się z urzędu, termin, o którym mowa w § 2, biegnie od dnia ogłoszenia wyroku (§ 3). Natomiast w razie niemożności sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku w terminie prezes sądu może przedłużyć ten termin na czas oznaczony (§ 4). Wykładnia semantyczna cytowanego przepisu zdaje się dowodzić, że uzasadnienie wyroku, niezależnie od tego, czy jest sporządzane na wniosek strony, czy z urzędu – powstaje dopiero po ogłoszeniu wyroku. Między sporządzeniem uzasadnienia wyroku, a jego spisaniem nie można jednak postawić znaku równości. Są to bowiem dwa niezależne od siebie procesy, z których każdy powstaje w innej chwili.

Dla potwierdzenia racji wyrażonej przez Sąd Najwyższy w tezie głosowanego postanowienia, należy odwołać się do innych, przykładowych judykatów. I tak:

¹³ Rzewuski w: *Zarzuty apelacyjne*, s. 286. Por. Magdalena Skibińska w: *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I i II, red. Tadeusz Zembrzuski (Lex 2020), art. 3271 k.p.c., nt 20.

- „Uzasadnienie wyroku – określane w treści normatywnej w art. 324 § 1 k.p.c. jako zasadnicze powody rozstrzygnięcia – powstaje już w czasie narady. Sporządzenie uzasadnienia na piśmie (art. 328 § 1 k.p.c.) oraz jego podpisanie (art. 330 k.p.c.) są wprawdzie czynnościami następczymi, ale stanowiącymi tylko utrwalenie motywów uzgodnionych w toku narady. Innymi słowy, stanowi ono intelektualne oraz prawne podłoże decyzji sądowej i istnieje już w chwili jej podejmowania, a następnie – przez jej spisanie podlega ujawnieniu i formalnoprawnej materializacji, stając się w ten sposób aktem jurysdykcyjnym”^[14];
- „Uzasadnienie wyroku wyjaśnia przyczyny, dla jakich orzeczenie zostało wydane i jest sporządzane już po wydaniu wyroku. Zatem wynik sprawy z reguły nie zależy od tego, jak napisane zostało uzasadnienie i czy zawiera ono wszystkie wymagane elementy. W konsekwencji zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia Sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia lub w przypadku zastosowania prawa materialnego do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego”^[15];
- „Wady uzasadnienia sądu drugiej instancji nie mogą zasadniczo mieć wpływu na wynik sprawy, skoro jest ono sporządzane po jej rozstrzygnięciu, a wobec tego uzasadnienie nie może decydować o jego treści. Myśl ta znajduje potwierdzenie w regule z art. 393¹² (398¹⁴) k.p.c., według której Sąd Najwyższy oddala kasację (skargę kasacyjną) także wtedy, gdy zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu. Oznacza ona w szczególności, że nawet przy jawnie błędnym powołaniu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przepisów prawa materialnego – a więc mimo wad uzasadnienia wyroku – Sąd Najwyższy nie może uwzględnić kasacji (skargi kasacyjnej), jeżeli tylko stwierdzi, że wyrok ten w istocie z tym prawem jest zgodny. Reguła ta musi

¹⁴ Wyrok SN z dnia 6 lutego 2014 r., I CSK 219/13, LEX nr 1523386. Analogicznie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, LEX nr 1353206 i Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 8 września 2016 r., III AUA 733/16, LEX nr 2149640.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 5 listopada 2009 r., II UK 102/09, LEX nr 574539; analogicznie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 października 2011 r., II UK 51/11, LEX nr 1227548.

mieć tym bardziej zastosowanie, jeżeli wady uzasadnienia mają w istocie charakter formalny, polegający na jego niezgodności z wymaganiami przewidzianymi w art. 328 § 2 (art. 327¹ § 1) k.p.c., a nie merytoryczny (w sensie podania niewłaściwej podstawy prawnej rozstrzygnięcia)”^[16].

Warto zauważyć, że przywołane tezy Sądu Najwyższego wywarły zauważalny wpływ na kształt stanowiska prezentowanego w analizowanym zakresie przez sądy powszechne. Tytułem przykładu warto odnotować, że:

- w wyroku z dnia 19 sierpnia 2016 r., I Aca 377/16, Sąd Apelacyjny w Krakowie stwierdził, że „z reguły naruszenie przepisu art. 328 § 2 k.p.c. pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie, ponieważ uzasadnienie sporządzone jest po wydaniu wyroku. Wpływ ten może istnieć wyjątkowo i tylko wtedy, gdy wadliwość uzasadnienia jest tego rodzaju, że uniemożliwia sądowi II instancji dokonanie oceny toku rozumowania sądu, który doprowadził do wydania wyroku”^[17];
- w wyroku z dnia 19 maja 2016 r., I Aca 1060/15, Sąd Apelacyjny w Warszawie przyjął, że „wadliwość uzasadnienia wyroku, aby mogła stanowić podstawę do skutecznego podniesienia zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. musiałaby być na tyle istotna, aby uniemożliwić sądowi apelacyjnemu przeprowadzenie kontroli instancyjnej. Z natury rzeczy sposób sporządzenia uzasadnienia orzeczenia nie ma wpływu na wynik sprawy, ponieważ uzasadnienie wyraża jedynie motywy wcześniej podjętego rozstrzygnięcia”^[18];
- w wyroku z dnia 30 października 2014 r., I Aca 503/14, Sąd Apelacyjny w Łodzi zważył, że „skoro uzasadnienie wyroku, mające wyjaśnić przyczyny, dla których orzeczenie zostało wydane, jest sporządzone już po wydaniu wyroku, to wynik

¹⁶ Wyrok SN z dnia 24 marca 1999 r., I PKN 640/98, LEX nr 39965. Szerszy katalog analizowanych orzeczeń Sądu Najwyższego został ukazany przez Rzewuskiego w: *Zarzuty apelacyjne*, 290 i n.

¹⁷ LEX nr 2144778.

¹⁸ LEX nr 2061782.

sprawy nie może zależeć od tego, jak zostało ono napisane i czy zawiera wszystkie wymagane elementy”^[19].

Uwzględniając powyższe poglądy należy dojść do wniosku, że wady konstrukcyjne uzasadnienia wyroku tylko w wyjątkowych przypadkach mogą stanowić podstawę skutecznego zarzutu apelacyjnego. Przyczyną tego jest fakt, że uzasadnienie wyroku sporządzane jest dopiero po wydaniu zaskarżonego orzeczenia, przez co zazwyczaj pozostaje bez wpływu na zapadłe rozstrzygnięcie. Niekiedy jednak, tzn. gdy braki konstrukcyjne uzasadnienia okażą się na tyle poważne czy rażące, że niemożliwe będzie poznanie możliwych do weryfikacji motywów zapadłego orzeczenia, zasadne będzie zredagowanie zarzutu co do wadliwie sporządzonego uzasadnienia wyroku^[20].

5 | Podsumowanie

W praktyce najczęstszymi przyczynami wadliwie sporządzonego uzasadnienia wyroku są: braki konstrukcyjne uzasadnienia, brak możliwości poznania motywów zapadłego rozstrzygnięcia oraz braki w zakresie transparentności uzasadnienia. Aby którykolwiek ze wskazanych braków mógł wyrzucić zamierzony skutek prawny w postaci podważenia mocy prawnej zapadłego rozstrzygnięcia, musi być istotny, rażący. W judykaturze za dominujące uchodzi bowiem stanowisko uwzględniające następczy charakter uzasadnienia w stosunku do sentencji wydanego wyroku^[21].

Tym niemniej należy podkreślić, że w sytuacji, gdy wystąpi kardynalny błąd w sporządzeniu uzasadnienia wyroku, który wykluczać będzie kontrolę instancyjną rozstrzygnięcia, zasadne będzie uwzględnienie zarzutu kwestionującego prawidłowość konstrukcji sporządzonego uzasadnienia wyroku. To z kolei może przełożyć się na wydanie orzeczenia kasatoryjnego przez sąd odwoławczy i wynikającą z niej potrzebę ponownego rozpoznania sprawy przez sąd pierwszej instancji.

¹⁹ LEX nr 1544883. Obszerny katalog przedmiotowych orzeczeń sądów powszechnych został ukazany przez Rzewuskiego w: *Zarzuty apelacyjne*, 292 i n.

²⁰ Szeroko Rzewuski w: *Zarzuty apelacyjne*, 288 i n.

²¹ Tamże, s. 307.

Bibliografia

- Dąbrowski Stanisław, Aneta Łazarska, „Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym” *Przeгляд Sądowy*, nr 13 (2012): 9–35.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. Andrzej Jakubecki. Lex 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–366, red. Tadeusz Wiśniewski. Lex 2021.
- Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I i II, red. Tadeusz Zembrzuski. Lex 2020.
- Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. Olga Maria Piaskowska. Lex 2020.
- Lewandowski Sławomir, „Retoryczny wymiar uzasadnienia orzeczenia sądowego” *Przeгляд Sądowy*, nr 2 (2022): 7–22.
- Łętowska Ewa, „Pozaprocessowe znaczenie uzasadnienia sądowego” *Państwo i Prawo*, z. 5 (1997): 3–17.
- Zarzuty apelacyjne w procesie cywilnym*, red. Maciej Rzewuski. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2023.

